

Ольга Куріло

УДК 724:325. (433.21)

ПРО ФОРМУВАННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЙ У МУЗЕЯХ ПОДІЛЛЯ

У статі відображено історію дослідження пам'яток та формування археологічних колекцій у музеях Поділля.

Давня історія Поділля знайшла яскраве матеріальне відображення ще з часу створення перших музейних колекцій. Історично склалось так, що у період зародження музеїв ця територія знаходилась у складі двох імперій - Російської та Австро-Угорської.

Важливу роль у пробудженні національної самосвідомості у Галицькому Поділлі у 30 - 40-х роках ХІХ ст. відіграв гурток "Руська трійця", який створили М.Шашкевич, Я.Головацький та І.Вагилевич. Гурток видав альманах "Русалка Дністровая", який містив відомості майже про усі повіти Західного Поділля. У археологічному вивченні важливою була доповідь Я. Головацького «Об исследовании памятников русской старины, сохранившихся в Галичине и Буковине», опублікована у Трудах І Археологічного з'їзду в Москві у 1871 р.

Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. чільне місце у національно-культурному відродженні займає Кам'янець-Подільський. В 1903 р. Комітет для історико-статистичного опису Подільської єпархії, який був створений у 1865 р., було реорганізовано у Подільське єпархіальне історико-археологічне товариство. Його головою було обрано відомого громадського діяча Поділля, видатного історика та археолога, священника Ю.Й.Сіцинського. Одночасно він завідував створеним 1890 р. "Давньосховищем". Зібрані у фондах Кам'янецьподільського Давньосховища (Історичного музею) відомості про понад 600 історичних міст і сіл Подільської губернії містили також дані про археологічні пам'ятки.

У цей час з'явилося багато історичних та краєзнавчих праць у яких узагальнювались різні аспекти дослідження історії Поділля. Багато з них були написані видатними істориками та не втратили актуальності і у наш час.

У квітні 1913 р. був відкритий "Подільський музей" у Тернополі. На час відкриття у ньому нараховувалось близько 10 000 експонатів, значну частину серед яких становили археологічні матеріали. Археологічні колекції мали і повітові музеї Тернопільщини.

З ініціативи краєзнавців на початку 20-х років ХХ ст. тільки у Кам'янці-Подільському було створено 4 музеї. Ю.Й.Сіцинський очолював археологічний музей. З метою поповнення його фондів тільки у 1927 р. працівники музею провели сім археологічних та етнографічних експедицій. Завдяки ентузіазму Г.В.Брілінга визначним культурним осередком став Вінницький музей. За період 1927-28 рр. до музею надійшло понад 2 тис. археологічних знахідок.

У 20-30 роках минулого століття наукові осередки відводили багато уваги дослідженню природи, етнографії та економіки Поділля, але найважливіше місце у дослідженнях займала археологія. Багато досліджень носило комплексний характер. Але у 1930-х роках краєзнавчий рух, позбавлений академічної та урядової підтримки занепав. Багато дослідників зазнали репресій.

У перші післявоєнні роки значний внесок у вивчення археології Поділля зробили науковці Інститутів археології АН УРСР і АН СРСР. Тоді ж було створено Львівський відділ ІА АН УРСР, який незабаром увійшов до складу ІСН АН УРСР. На Поділлі працювало багато експедицій, у тому числі такі великі як «Комплексна Південно-Подільська археологічна експедиція» під керівництвом М.І.Артамонова (Держ.Ермітаж). Широкий розмах археологічних робіт дав належні наслідки. Було відкрито та досліджено унікальні пам'ятки різних археологічних періодів, починаючи з найдавнішої з відомих (на той час) палеолітичної стоянки та трипільського поселення Лука-Врублівецька (С.М.Бібіков). Визначними були досягнення у дослідженні трипільської культури Подністер'я (Т.С.Пассек).

З 1965 р. систематично проводяться Подільські історико-краєзнавчі конференції у Кам'янці-Подільському, Вінниці, Тернополі, складовою частиною яких є секції археології. У 1998 р. у м.Заліщики була проведена наукова конференція присвячена 120-ти річчю відкриття видатної пам'ятки трипільської культури Кошилівці.

У 1960-80-ті роки науковці багатьох центрів України зосередили свою увагу на дослідженні Подільського Придністров'я у зв'язку з будівництвом Дністровської ГЕС.

Активну роботу по вивченню краю ведуть краєзнавці Поділля. Одержанні ними матеріали становлять основу археологічних колекцій цих музеїв. Спільними зусиллями науковців різних установ відтворена широка картина стародавньої історії Поділля. Великим досягненням науковців та краєзнавців було видання на початку 70-х років томів "Хмельницька обл."(1971), "Вінницька обл."(1972), "Тернопільська обл."(1973) у 26-томній "Історії міст і сіл УРСР".

Значну роботу по археологічному дослідженню Поділля ведуть викладачі історичних факультетів Кам'янець-Подільського, Вінницького педагогічного та Львівського, Чернівецького і Київського університетів. Важливі археологічні дослідження проводять співробітники Тернопільського, Кам'янець-Подільського, Вінницького та Хмельницького музеїв. У 1978 р. статус державного у Тернопільській обл. одержали Борщівський, Заліщицький та Чортківський, а у 1981 Бережанський та Гусятинський краєзнавчі музеї. Завдяки краєзнавчим пошукам О.С.Тура, найбільша археологічна колекція зберігається у Заліщицькому музеї.

Зусиллями багатьох музейних працівників досліджуються різні періоди давньої історії Поділля. Працівник КПМЗ Л.І.Кучугура дослідила палеолітичне поселення Врублівці та курган скіфського часу, а співробітник Тернопільського музею О.С.Ситник провів великі дослідження на палеолітичних стоянках Західного Полілля.

Значним відкриттям увінчались багаторічні дослідження Подністер'я Т.Г.Мовшею (ДІМ). На поселенні Жванець Кам'янець-Подільського р-ну був відкритий унікальний гончарний цетр трипільської культури. Пам'ятки трипільської культури на Західному Бузі, зокрема поселення Кліщів, багато років досліджував І.І.Заєць (ВКМ). В.М.Конопля (ЛІМ) провів дослідження поселень трипільської культури у с.Блищанка та Лисичники на Тернопільщині, а М.П.Сохацький (Борщів) досліджує поселення цієї культури у с.Глибочок та Більче-Золоте. І.П.Герета (ТКМ) дослідив на Тернопільщині унікальні поховання культури кулястих амфор.

Дослідженню пам'яток бронзової доби Західного Поділля багато уваги присвятив І.К.Свешніков (ЛІМ) та В.М.Конопля (ЛКМ). Поселення культури Ноа у с.Лисичники на Тернопільщині успішно проводить В.І.Олійник (Заліщики).

Г.І.Смірнова (Держ. Ермітаж) багато років своєї праці присв'ятила дослідженню пам'яток фракійського гальштату та поселень і курганів скіфської епохи у Чернівецькій обл. О.Д.Ганіна (ДІМ) проводила багаторічні розкопки поселення скіфської доби у с.Іване-Пусте на Тернопільщині.

Тернопільські археологи І.П.Герета та Б.С.Строцький багато уваги приділяють вивченню пам'яток другої чверті I тис. н.е в готослов'янській контактній зоні. Зокрема, І.П.Герета багато років плідно досліджує могильник черняхівської культури у с.Чернилів-Руський, а Б.С.Строцький у Романовому селі. Успішні дослідження сарматського періоду на Вінничині проводить Б.І.Лобай (ВКМ).

Велику увагу дослідники Поділля відводили вивченню слов'янського періоду та добі Київської Русі. Цікаві результати дали дослідження

С.Е.Баженової (КПМЗ) на городищі біля с.Глібівка. Дослідженню пам'яток Болохівської землі багато років присвятив В.І.Якубовський (ХКМ). Вивченню пам'яток Західного Поділля приділяють постійну увагу М.О.Ягодинська та О.М. Гаврилюк (ТКМ). Відомий дослідник Подністров'я та Попруття Б.О.Тимошук (ЧКМ) відкрив та дослідив багато пам'яток ранньослав'янського та давньоруського періодів на Буковині. Останнім часом він досліджує видатні язичницькі пам'ятки на р. Збруч.

Отже, пошукова робота, яку постійно ведуть працівники музейних закладів Поділля сприяє систематичному поповненню фондів та створенню експозиції на рівні сучасного розвитку науки.

Olga Kurilo

OF FORMIRUNG ARCHAEOLOGICFL COLLECTIONS
IN MUSEUMS PODILYA

In this article is studied the history of archeological research on territory Podilya and also problem of forming of collections archeological materials in museums of this territory.

Key words: archeological materials, of forming of collections, studied the history, Podilya.

Стаття надійшла до редколегії 13.10.2001

Прийнята до друку 18.11.2001